

Idill vagy önámítás?

Reagálás Hódi Sándor tanulmányára

Meglepődve olvastam az Aracs folyóirat idei első számában (VI. évf. 2006. III. 15.) dr. Hódi Sándor írását: **A magyar falvakról és a nemzetstratégiáról – szülőfalum szemszögéből.** A szerzőt ugyanis vidékünk egyik legkiemelkedőbb gondolkodójának tartom, ezzel szemben a fent említett értekezését az ellentmondások, a szövegkörnyezetből kiemelt és félremagyarázott idézetek és a hitelt nélkülöző következtetések jellemzik. Nem kétséges, amit Hódi is helyesen kifogásol, hogy a délvidéki magyarság helyzetmegítélését általában a túlzott pesszimizmus jellemzi, ami semmiképp sem tesz jót a túlélési esélyeinknek. A reményvesztés és a jövőkép nélküli kilátástalanság ugyanis élet veszi annak a kitaratásnak, túlélési akaratnak, a „csak azért is”-nek, ami képes átsegíteni egy társadalmi közeget a válságos időszakokon. Azonban éppolyan veszélyes lehet az alaptalan optimizmus is, hisz elaltatja, eltompítja védekező reflexeinket. Mert bárhogyan is szeretnék a helyzetünket kedvező állapotban látni, és bármilyen szépnek is tűnnek a gyermekkor szülőfaluemlékei, a realitás eléggé elkeserítő.

Hódi vizsgálódása már a kezdéskor magában rejti a tévutat, mivel a délvidéki falvak magyar lakosságának a helyzetét olyan település alapján vizsgálja, amely kulturális és gazdasági téren kiemelkedik a magyarok által lakott falvak átlagos köréből. Torontáloroszi, Múzsia vagy Torontáltorda a földrajzi elhelyezkedésük és politikai kiváltságos helyzetük révén ugyanis nem képezik az átlagot. Reális képet Rábé, Magyarmajdány, Hódegyháza, Feketető, Kanizsamonostor, Udvarszállás, Káptalanfalva, Bóka, Nezsény, Oroszlámos, Tóba, Tamásfalva stb. bán-sági valamint a nyugat- és dél-bácskai magyar falvak helyzetfelmérése adhatna.

Hódi azon megállapítása is vitatható, hogy a magyar közgondolkodásban van valami, ami a görög tragédiákra emlékeztet. Mármint, hogy a sorsunkat, a balsorsunkat nem tudjuk elkerülni, hogy a magyarság megsemmisülése végképp be fog következni. Tudomásom szerint ez a jóslat több mint 200 éve Herder és más nem magyar föl-

tételezéséből származik. Századokon át sajnos sokan igyekeztek, és még ma is buzgólkodnak ennek a megvalósulásáért, eddig mindhiába. Mi csak akkor gondolunk erre, ha a magyar társadalom nem lesz képes erkölcsileg megújulni, hitében megerősödni, ha a magyar kormány (mint manapság) magyarellenés politikát folytat, ha az értelmiség nem lesz hajlandó segíteni a falvak, a szórvány vagy általában a határon túli magyarság kulturális és gazdasági boldogulását (és ez a Hódi által bírált könyvemben, a **Veszendő végeken** címűben is így áll: „ha nem jön idejében a városi értelmiség részéről egy hatásos felmentő” segítség, hisz a falunevelte értelmiség mind a városba költözött), és még számtalan ha elmaradása miatt fordul csak meg fejünkben a pusztulás veszélye. Csakis akkor. Mert az a meggyőződésünk, hogy „az nem lehet, hogy annyi szív / Hiába onta vért, / S keservben annyi hű kebel / Szakadt meg a honért.” Nem kétséges, hogy az utóbbi majd 500 éves történelmünk nem sok jót hozott számunkra, és emiatt többször elkeseredünk, de még mindig létezőnk, és hisszük, hogy létezni is fogunk, annak ellenére, hogy most valóban mély erkölcsi válságban van a nemzet. Ezért szükséges a tunyaságunk ostorozása. Ezt tették a legkiemelkedőbb elődeink is, és ezt tesszük mi is, mert hisszük, hogy a boldogulásunkat nemcsak a sors, hanem a mi ténykedésünk határozza meg.

Elfogadhatatlan Hódi azon megállapítása is, miszerint a falukutatások nem tükrözik reálisan a falvak valódi helyzetét, illetve csak az képes igaz helyzetfelmérésre, aki maga is a falun él vagy élt. „Nem hiszem, hogy egy kívülről jött megfigyelő ... képes megragadni, és magával vinni azt az ismeretlen, idegen világot ...” - írja Hódi a tanulmányában. Valóban nem lehet értékelhető eredményt elvárni az olyanfajta falukutatástól, amelyet Hódi említ, és amelyben ő is részt vett, mármint a szocialista rendszer eredményeit bizonyító és a kommunista időszakban az egyetem által szervezett kötelező vagy csak javasolt tanulmányi falulátogatástól, amelybe „az egyik résztvevő így invitálja a fiatalokat: «Jó kaja, finom borok, jókedv és vi-

dámság, csajok, mozi, buli, barátok, de ha igyekszem, a munkára is jut idő». Viszont meg vagyok győződve, hogy Féja Géza, Szabó Zoltán, Kodolányi János, Kovács Imre vagy a későbbiek közül Kallós Zoltán stb. nem ilyen céllal keresték fel a falvakat. Természetesen az eredményeik is értékesebbek, mint a fent említettekéi. Azt pedig a bírált könyvben senki sem állította, hogy a falusi lakosság a városihoz viszonyítva elmaradott. Az viszont igaz, és a délvidéki magyar falvakra az a jellemző, hogy nincs megfelelő számú és profilú értelmisége, hisz számos magyar iskolában még a tantestület képzettsége sem kielégítő. A települések kinevelt fiatal értelmiségének többsége ugyanis elhagyta szülőföldjét, máshol kereste a boldogulását, de amint az a bíralt kiadványban is benne van, erkölcsi kötelességük lenne lehetőségükhöz mérten támogatni azt a mikrotársadalmat, amely lehetővé tette a számukra a tanulást, a tudás megszerzését. Ha így tennének, a magyar falvak jövőképe is optimistább lenne.

Hódi a faluja virágzását és fejlődését Sztánics Ferenc Torontálorsziról írt monográfiájával bizonyítja. Azzal a könyvvel, amely a kommunista, sovinszta hatalomból visszamaradt öncenzúrázásának, a kellemetlen események elhallgatásának a mintapéldánya, amiért a kiadó gondolkodott is a megjelentetésén. A könyvből ugyanis csak sejteni lehet azokat a szerb (jugoszláv) hatalom által gyakorolt kényszerítéseket, megtorlásokat, üldöztetéseket, amelyek következménye lett például az első világháború előtti és utáni színházi repertoárváltozás, a műkedvelői gárda kicserélődése stb. A titoista testvériség-egység hazug jelzava miatt kialakult rombolásokról, megfélemlítésekről vagy magyarellenességekről egy szó sem esik. Ebben a könyvben valójában csak a néhány lelkes, sokszor magát is feláldozó egyén, illetve csoport kinkeservesen megvalósult eredményei olvashatók. A gáncsoskodásokról, a nehézségekről, de még inkább a kényszercselekvésekről mélyen hallgat a könyv. Ezzel bizonyítani a falu felhőtlen kulturális életét, miközben az oktatás, a gazdaság vagy az amatőr munka ezer sebből vérzett, nem lehet.

A továbbiakban Hódi összehasonlítja a falu mostani civilizációs állapotát a gyermekkorában tapasztaltakkal, amikor még nem volt aszfaltos út és petróleumlámpával világítottak. Azt viszont elfelejti, hogy hatvan-hetven év alatt óriásit fejlődött a világ. Televízióról, számítógépről, világhálóról, maroktelefonról még hallani sem lehetett, sőt ma már a klasszikus tévzés is már a múlté, ugyanis már küszöbünkön topog a digitális televízió. És ezek a civilizációs eredmények természetesen nem állnak meg a

határoknál, így a technikai újdonságoknak egy része Torontálorsziba is eljuthatott, és el is jutott. De hogy mekkora a különbség például egy holland vagy dán falu és Torontálorsziban között, arról nem beszél Hódi, pedig a lakosság szorgalmát, munkabírását vagy a tehetségét tekintve, semmi sem indokolja a lemaradást. Sőt!

Ami pedig ezt a "hatalmas" fejlődést jelenti, azt híven tükrözi a Magyar Szónak a minapi tudósítása, miszerint a XIX. században Bánság vasúti hálózata volt a legfejlettebb a térségben. Fejlettebb, mint most a XXI. században. Akkor a vonatok átlagsebessége 80 km/óra, most, ahol nem szedték fel a sineket, mert többségében fölszedték, jó, ha hatvanassal döcög a majd széteső síbusz. Autó hiányában nehezebb most eljutni Szabadkáról Nagyikindára, mint a múlt század elején.

Hódi a szülőföldhöz hazatérő szemén át idillikus képet fest a faluról: „Kisorosz tiszta, rendezett falu ...”, de azt már elhallgatja, hogy 200 ház üresen áll, és mivel nem vagy csak nagyon nehezen lehet ezeket eladni, rájuk az enyészet vár. Utcák tűntek már el egy emberöltő alatt. Azt említi a tanulmány, hogy „a közutaknak köszönhetően a falu közelebb került Kikindához, ... így lehetőség nyílt arra, hogy ingázó életmóddal azok is a faluban maradjanak, akik egyébként munkalehetőség híján nem tudnának megélni.” Arról viszont nem akar tudomást venni, hogy az állítólagos rendszerváltás óta, majd minden nagyikindai gyár csődbe ment, munkásokat bocsájtottak el, és nagy a munkanélküliség. De idézzük egy olyan személy véleményét, aki nem az a valaki, aki „elunja magát a szürke körengetegben, ... leruccan egy kicsit vidékre. Ott aztán ... megfürdik a falu akácillatos vagy kocsmái hangulatában, és lohol vissza ...”, hogy papírra vesse benyomását. Nos ez a falu helyi közösségének az elnöke, aki a legilletékesebb e témában, és nem „egy kívülről jött megfigyelő.” Arra a kérdésre, hogy milyen gondokkal küzd Torontálorsziban, a következőket válaszolta: „Legnagyobb gondunk a pénzhiány, a munkanélküliség és a gyermekáldás csökkenése. A faluban 419 a munkanélküliek száma, a nyugdíjasok 450-en vannak, a munkahellyel rendelkezők pedig mintegy 400-an. (Kevesebben, mint a munkanélküliek. A sz. m.) ... A nagyikindai radikális hatalom kevés anyagi eszközt juttat nekünk. ... Megoldást nehéz találni, amikor általános a szegénység, kevés a gyermekáldás és fiatal házaspárok vándorolnak el a faluból. ... Tavaly nagy gond volt a belvizekkel, hat ház majdnem teljesen megsemmisült, és harminc szenvedett jelentős kárt.” (Hét Nap. Bánáti Újság, 2006. II. 15.)

De idézzük egy másik nem "kivülálló" véleményét. Kőművesné Nyáry Márta éppúgy otthon van Torontálorszában, mint lakóhelyén, Szajánban. Ő következőképpen vall a bánási magyarlakta falvokról: „... az első gondolatom az, hogy messze kellene innen futni. Messze, még az anyaországon is túl. Túl az Óperenciás tengeren, az üveghegyeken, ahol emberként, magyar-ként, keresztényként mosolygó emberek fogadnának, ... ahol tisztelik népemet, történelmemet és másságomat ... Lásd a magyar falvak elszegényülését lélekszámban is; lásd a bizonytalan jövőképet, amely nyomasztja a lelket árny gyanánt; lásd, főként Bánátban, a huzatos, üres házakat ... Most még próbálkozom ... Isten segítségével remélni, hogy lesz még Bánát magyar szórványszigeteiben, akár Tóbán, Magyarcsernyén, Kisoroszon, Szajánban, Tordán, Szentmihályon, Ürményházán zsbongó gyermekhad, magyar kultúra, hagyomány, hit és munkaszellem pillérére épülő jövő virágzó gazdaságával ... De lesújtanak az adatok ...” (Magyar Szó, 2006. II.2.)

Hódi, aki már rég nem él a faluban, és csak a néha halálátogató, nosztalgizásra hajlamos ember szemével nézve megállapítja, hogy a torontálorszákiak „nyitott, barátkozó, vidámságot kedvelő, vendégszerető emberek.” Senki sem állította ennek az ellenkezőjét, csak a bíráló figyelmen kívül hagyja, hogy ezek a megállapítások éppolyan általános emberi vonások, mint amilyeneket a szövegemben kifogásol, annak ellenére, hogy az én megállapításaim nem jellemzők minden délvidéki településre, kizárólag a bánási szórványközösségekre. Ugyanis a délvidéki tömbmagyarság egyes településeire (Zenta, Magyarkanizsa, Horgos, Tóthfalu, Orom stb.) nem jellemző például a létszámfogyás, a nyelvromlás, biztosabb a jövőképük, gyakrabban vállalnak társadalmi munkát, kezdeményezőbbek, hisz Horgoson önerőből hozták létre a gazdakört és a szövetkezetet stb. De tovább elemezve Hódi állításait, azért nézzük, miként vélekedik a vidámságról, azaz az emberek hangulatáról konkrétan Torontálorszára vonatkoztatva a falu tudósítója, az imént már idézett Nyáry Márta: „Még egy évszázada sincs, amikor Kisoroszon öt kocsmában is húzták a talpalávalót így farsangi időben. ... Mára eltörpülő, halk léptekkel ballag el a farsang Kisorosz felett. Már feledtetni a bűt, a bánatot, amiért aligha telne meg az egykori öt kocsmáig vigadozó lélekkel.”

Hódi kifogásolja azt a megállapítást is, miszerint a bánási magyar falvak lakossága passzív, inaktív, senki sem akar kezdeményezni, mindig mástól várják a megol-

dást, a csodát, és mivel a segítség kívülről csak nagy ritkán érkezik, ezért van az általános tespedtség és mozdulatlanság, meg azt, hogy a többség csak magával törődik, mások bajával nem foglalkozik. Ezt azzal próbálja cáfolni, hogy özvegy nagymamája egyedül, „hátán cipelve nevelte fel hét gyereket.” Elismerem akaraterejüket, mert én is azt írtam, hogy a bánási magyarok szorgalmas nép, „sőt már túlzottan is az. Ez nem is csoda, hisz már a gyermekkorban kemény munkára fogták őket, az életük során pedig mindig hátrányos kisebbségi helyzetből kellett helytállni, kiemelkedni, sőt a többségieknél sikeresebbnek lenni, és mindennek ellenére mindaddig dolgozni, amíg a betegség vagy a halál végleg meg nem fosztja őket az erejüktől. Makacs kitarásukat a bánási szikes edzette, szívóosságukat a cipőt marasztaló, ragadós fekete föld erősítette, a szegénységtől való állandó félelem pedig tükörképessé ... tette őket.” Ezt igazolja Hódi példája is, de azt semmiképpen sem, hogy a közösségért is, a szűk családjukon túl hajlandók tenni, kezdeményezni valamit. Ha esetleg Hódi a torontálorszáki Berta Ferenc tetteivel próbálta volna alátámasztani igazát, akit sajnos a társadalmi kulturális tevékenysége és a közösség meg nem értése, gáncsoskodása a sírba vitt, és akinek a munkáján a falu mostani amatőr művelődési tevékenysége is alapszik, azt még el lehetne fogadni. De hol van minden magyarlakta bánási faluban egy Berta Ferenc? Nezsényben például az a három fiatal próbálja működtetni a szécsányi rádió egyórás magyar adását, akik közül kettő, bár magyarok, de nem beszélnek az anyanyelvüket. A tömb értelmiségének a segítsége nélkül, amint már azt korábban is említettem, nem hiszem, hogy huzamosabb ideig kitarthatnak e nemes cselekedetükben a hatalmon lévő radikálisok sovíniszta nyomása mellett. De nincsenek jobb helyzetben a többi bánási magyar falvak sem. Egyházaskér helyi tanácsának elnöke, Csóka község főellenőre a következőket nyilatkozta: ha megépülne a Bánásigát átszelő autópályát, „akkor van egy szikrányi remény, hogy Egyházaskér, Majdány, Rábé, Feketető, Kanizsamonostor is átvészelve a fehér pestist, amibe talán az akarata nélkül zuhant bele az említett községek lakossága, vagy csak a reménytelenség által kiváltott ösztönös védekezése az ottfelejtett embereknek. ... Az elmúlt néhány hónapban huszonöt fiatal hagyta el a falut – mormolja Róbert, csak úgy magának –, jövőre már csak három osztály lesz egy tanítóval, pár év múlva talán az sem. Kanizsamonostor sorsára jut ez a mást, jobbat érdemlő falu ... Amennyiben nem jön az út, még elmonda-

ni is fájdalmas, hogy mi fog történni az elkövetkező húsz évben. ... A birtokot idegenek bitorolják, szövetkezet híján a gazdák, akik még megmaradtak, csak kapkodják a fejüket. Menteni kell a menthetőt, csak már nem is tudja az ember, hogy miként. ... Kettészakadt a falu pártoskodásban. ... a turáni átok ... Jó lenne egy irányba húzni a szekeret az amúgy is száz kátyútól tarkított egyházaskéri utcán, különben mindnyájan elveszünk. ... össze kellene végre fognunk itt a – sajnos már ki lehet mondani – veszendő végeken.” (Hét Nap, Bánáti Újság, 2006. II. 22.) Bármennyire is fájó, ez jellemző a bánásgi magyar falvakra. És Hódi bármilyen optimistán is kívánja látni s láttatni faluját és e vidék szórványtelepüléseit, mégis az én bírált megállapításom a helytálló: “A falvak mindegyike egy-egy nagy aggok házára hasonlít, ahova többször jár a halál, mint az élet, és ahol a munkából kidőlt öregek reményvesztetten várják az elmúlást. ... és **ha** nem jön idejében a városi értelmiség részéről egy hatásos felmentő sereg, akkor ezeket a falvakat, egyiket a másik után megsemmisíti a szerb túlerő.” Az egyik Torontálországból származó barátom, arra panaszkodott, hogy hazalátogatva megdöbbenve tapasztalta, hogy a falu talán legerősebb magyar öntudattal rendelkező ismerősének fia olyan szerb nőt vett feleségül, aki egy szót sem tud magyarul. Ezzel a gyermekek jövőbeni magyarsága, mint oly sokszor, kétségessé válik. Persze a példákat a végtelenségig lehetne sorolni. Törökpolyán a környező nagyobb vállalatok csődbe jutása vagy privatizációja miatt csupán 28 falubelinek van munkahelye. Már évek óta nincs lehetőség arra, hogy a magyar gyermekek az anyanyelvükön tanulhassanak. (Hét Nap, Bánáti Újság, 2006. II. 22.)

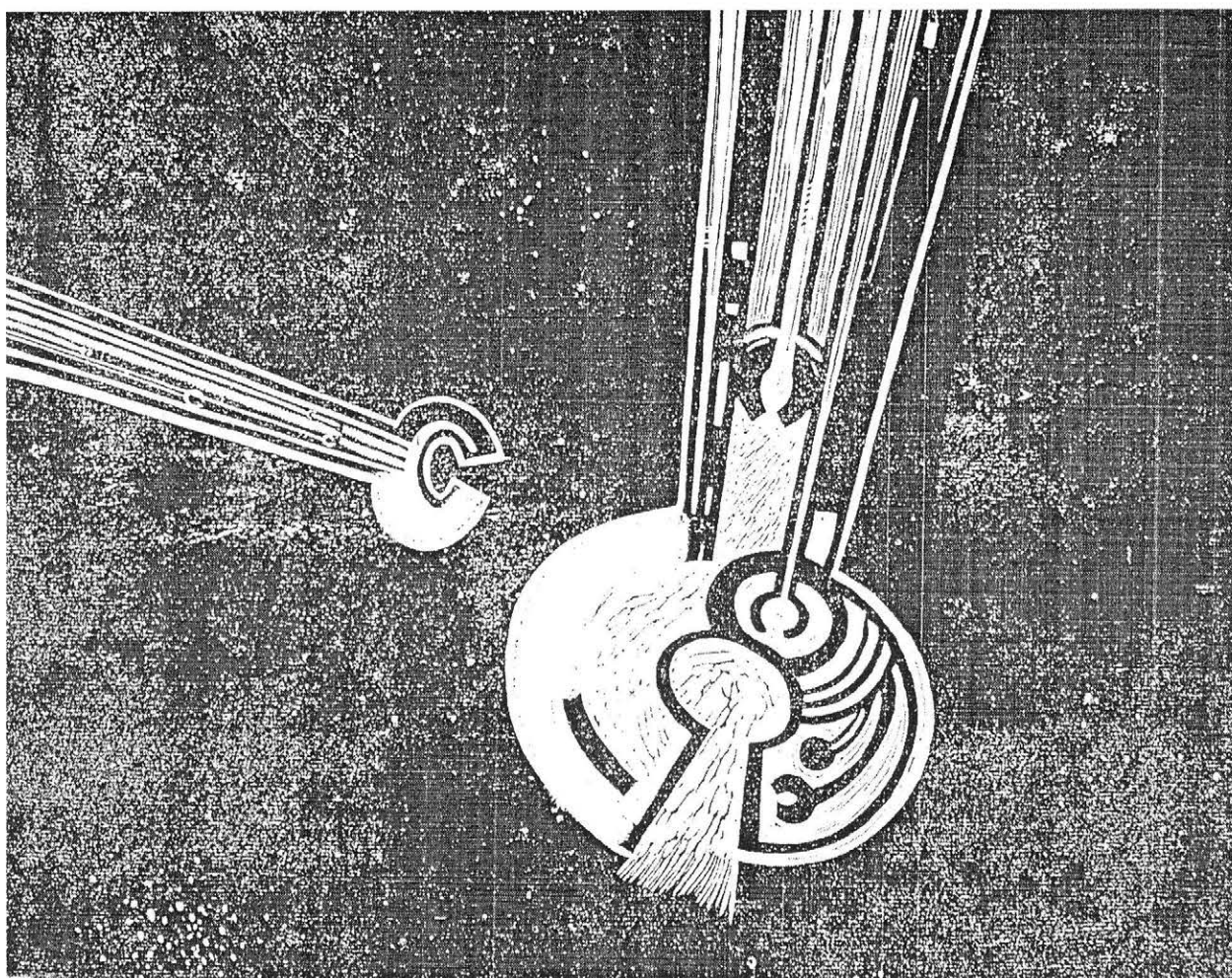
Hódi az írása zárószakaszában maga is felsorakoztatja azokat az okokat, amelyeket én a magyar falvak pusztulására felsorolok, azzal a megjegyzéssel, hogy azok általános emberi tulajdonságok, amelyek a település jellegétől függetlenül a térség egészére, sőt a nyugati kultúrára is jellemzőek. Azt viszont elfelejti, hogy ezek a jellemvonások, állapotok, gazdasági és kulturális viszonyok és minden más fölsorolt s föl nem sorolt bajok a bánásgi magyar falvakban hatványozottan vannak jelen, és az sem biztos, hogy a hatásuk egyformán károsító. Vegyük csak példának a „fehér pestist”. Ez valóban általános, sőt európai jelenség, aminek több mint száz okát sorolja fel Fekete Gyula. De hallgassuk csak meg mit mond erről az egyházaskéri faluelnök. Ő a gyermekek kis számát így magyarázza: „... a reménytelenség által kiváltott ösztönös védekezése az otffelejített embereknek”. Tehát

léteznek csak a bánásgi magyar falvakra jellemző okok, amelyek kiváltják ezt a szomorú állapotot.

A könyvemben én is kihangsúlyozom, amit Hódi is elismer, miszerint tudvalevő, hogy „egy heterogén közösségen belül a különböző népcsoportokra, még ugyanazon viszonyok között is más és más társadalmi reakciók a jellemzőek. Ezért fölöttébb szükséges külön-külön is tanulmányozni az etnikumokat, kiváltképp a kisebbségeket, mert hátrányos helyzetük fogékonyabbá teszi őket a kóros társadalmi hatásokra, más szóval sérülékenyebbek és hajlamosabbak a kóros társadalmi elhajlásokra”. A bánásgi magyar falvak pedig a leghátrányosabb helyzetben vannak, ezért náluk az említett kóros elhajlások hatványozottan jelentkeznek, még azok is, amelyek esetleg a tömbmagyarságnál, de főleg a nyugati társadalomban nincsenek is jelen. Hódi a falvak gondjainál különválasztja a gazdasági okokat, a társadalmi viszonyokat és a nemzet lelki rokkantságát. E településeknél sajnos mind a három jelen van. Ezért is olyan rombolóak. Ami nem mondható el például a tömbmagyar települések mindegyikénél. Például a nyelvi és a kulturális tévesztés Horgoson, Magyararkanizsán, Tóthfaluban, Oromon stb. nem érezhető vagy legalábbis nem olyan kifejezett. Ami pedig az osztrák, dán, holland stb. falvak nehézségeit illeti, össze sem hasonlíthatók a bánásgi magyar falvak problémáival. Hódi azzal érvel, hogy nem lehet a magyar falvak sorsáról beszélni anélkül, hogy az erőtartalékok elfolyásáról, illetve annak csökkentéséről és megakadályozásáról ne beszéljünk. Ezekbe az erőtartalékokba pedig beletartoznak mindazok a kulturális, gazdasági hiányosságok, de főleg mindazok a lelki nyavalyák, amelyeket a bírált könyvemben felsorolok. Azt sem értem, hogy **ha valaki felkutatja, számbaveszi és nyilvánosságra hozza a magyar falvakat sorvasztó gondokat, bajokat, és a támogatást azoktól, akik segíteni tudnának számon is kéri** (sőt, mint az Aracs T. Sz. példát is mutat), **akkor Hódi miért gyanúsítja meg a kutatót azzal, hogy úgy tekint a falu lakóira, “mint valami egzotikus állatokra”**. Mert bármiképp is vitálisnak és fejlődőképesnek ítéli meg Hódi a szülőfaluját, illetve a bánásgi magyar falvakat, az igazság az, hogy ez a mikroközösség mély erkölcsi és gazdasági válságban van, amin csak külső segítséggel képes változtatni. Hódi a bírálatával itt mindjárt ellentmondásba is kerül, mivel ő is kívülről, azaz másoktól képzei el a támogatást: kisebbségi érdekszervezetektől, egyházaktól, a magyar kormánytól, a kisebbségek támogatásával foglalkozó intézményektől és alapítványoktól, pártvezetőktől

stb., tehát valójában a tömbmagyarság értelmiségétől. De ezeken a bajokon csak úgy tud a kívülálló segíteni, ha azt valaki feltárja és nyilvánosságra hozza. Természetesen, ez nem zárja ki a további kutatások szükségességét, amit az írásomban én is indokoltak tartok. A bírált könyv a következő mondatokkal fejeződik be: „Ha e közösség hajlandó lesz felvállalni e feladatokat, akkor mindenkép-

pen van remény fennmaradásunkra. Mert «a nemzetet elpusztítani nem lehet, a nemzet csak önmagát pusztíthatja el (Széchenyi István).” Hogy a délvidéki magyar értelmiség hajlandó lesz-e felvállalni és megvalósítani a feladatokat, amiből Hódi is **önzetlenül kiveheti** a részét, az a jövő kérdése, de ez már egy másik tanulmánynak lehet a témája.

* Dr. Hódi Sándor tanulmányában és az idézett írásokban is Kisorosz, Torda stb. elnevezés jelenik meg, amit csak az idézetek alkalmával vagyunk kénytelenek használni, egyébként az MTA Földrajzinév-bizottságának ajánlásai szerint használjuk a magyar helységneveket (lásd. Aracs, VI. évf. 2. sz. 2006. június 4.)